

УДК 340.12; 321.7

Т.І. БИРКОВИЧ, О.С. КАБАНЕЦЬ

Тетяна Іванівна Биркович, доктор з державного управління, професор, завідувач кафедри Інституту журналістики та міжнародних відносин Київського університету культури

Олександр Сергійович Кабанець, кандидат юридичних наук, доцент Інституту журналістики та міжнародних відносин Київського університету культури

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ ЯК ЯВИЩА ПРАВОВОЇ ДІЙНОСТІ

Серед багатьох питань, які виникають на шляху вивчення різних проблем держави і права, значне місце посідають питання, пов'язані з визначенням найбільш адекватного й ефективного методу дослідження, а також відповідної методології пізнання держави і права. Як наголошував на початку ХХ ст. Г. Еллінек, будь-яке дослідження основних явищ державного і правового життя для того, щоб стати плідним, має починатися із встановлення методологічних принципів на підставі результатів новітніх пошуків у сфері теорії пізнання і логіки¹.

Дослідження проблем методології демократії в контексті загальнотеоретичних проблем держави і права неможливе без з'ясування розуміння методу та методології досліджень.

Теорія держави і права як і будь-яка галузь знань має не лише свій предмет, а й свій метод дослідження. Предмет дає відповідь на питання: «що?», «яку сферу суспільно-політичного чи правового життя вивчає ця дисципліна?». Він вказує на те, як, яким способом вона це робить.

Зокрема, М. Марченко наголошує, що жодна наука чи навчальна дисципліна не обмежується застосуванням лише якогось одного, навіть всеохоплюючого метода, яким є діалектичний. У процесі пізнання широко використовуються й інші методи – загальні, приватні, спеціальні тощо. З огляду на це слід говорити не про метод тієї чи іншої науки, а про їх систему – методологію. Методологія держави і права являє собою систему особливих прийомів, принципів та способів вивчення загальних закономірностей виникнення, становлення й розвитку державно-правових явищ².

П. Рабінович під методологією юридичної науки розуміє систему підходів, методів і засобів науково-юридичного дослідження, а також вчення про їх використання у пізнанні право-державних закономірностей. До складу цієї методології вчений відносить: філософсько-світоглядні підходи (наприклад, матеріалістичний чи метафізичний); загальнонаукові методи (наприклад, структурний, функціональний, аналізу й синтезу тощо); групові методи (тобто такі, які використовуються лише у певній групі наук); спеціальні методи (прийнятні лише для дослідження предмета саме юридичної науки); засоби дослідження (тобто способи виявлення, фіксування, збирання інформації про право-державні факти тощо)³.

У юридичній науці пропонується розмежовувати поняття методу та методологічного підходу. З огляду на це С. Бобровник констатує, що методологічний підхід – це сукупність знань про процес наукового дослідження, а метод – це тільки сукупність способів і засобів пізнання об'єкта дослідження⁴.

У науковій літературі виокремлюють три основні підходи до формування методологічного інструментарію дослідження. Перший підхід охоплює ідеї, що відображають метод дослідження як взаємопов'язану єдність його теоретико-понятійного апарату. Другий – не лише як взаємопов'язану єдність його теоретико-понятійного апарату, а й як сукупність загальних і спеціальних методів пізнання. Третій – як сукупність загальних, спеціальних та одиничних прийомів і способів, засобів наукового пізнання. При цьому теоретико-понятійний апарат відіграє важливу роль для дослідження, є засадою його методів, але не може бути самостійним методом дослідження. По суті, третій підхід, як заважає С. Бобровник, поєднує перші два і є найбільш ефективним для правильного вирішення наукової проблеми⁵.

Підтверджуючи цю тезу, науковець посилається на В. Сирих, який зазначає, що реалізація пізнавальної функції понять і категорій на всіх стадіях наукового дослідження (опис, пояснення, визначення, прогнозування тощо) здійснюється за допомогою певних методів пізнання⁶.

Дослідження проблем демократії і вироблення відповідних теоретичних понять передбачає використання наукової методології, вибір якої має важливе значення.

Вивчення проблем демократії відбувається в умовах радикальних змін, яких зазнають державно-правові явища як в Україні, так і у світі в цілому. Вказане зумовлює, як влучно наголошує П. Рабінович, необхідність адекватної «реакції» на них з боку вітчизняного праводержавознавства.

Приведення цієї науки у відповідність до соціальних реалій потребує передусім її методологічного «переозброєння». Воно вочевидь стає можливим завдяки звільненню її від колишньої адміністративно-командної заідеологізованості, демонополізації та плюралізації підходів і методів, які нею використовуються. Це – необхідна передумова істинності результатів пізнання право-державних явищ, поступального розвитку юридичної науки, свободи наукової творчості⁷.

П. Рабінович зазначає, що сучасна методологічна ситуація в усьому суспільствознавстві України (та й інших країн колишнього СРСР), яка характеризується переходом від уніфікованої, єдино дозволеної «одержавленої» методології до розмаїття методологічних підходів, поширюється, так чи інакше, і на вітчизняне праводержавознавство. Демонополізація або, так би мовити, «роздержавлення» методології – безперечно плідний процес, який збагачує, демократизує пошуки істини. Нині вже можна констатувати позитивні результати цієї методологічної тенденції, втілення у переосмисленні «класичних» і запровадженні нових понять вітчизняного загальнотеоретичного праводержавознавства, зокрема таких, як «права людини», «права нації», «верховенство права», «правова держава», «соціальна держава», «правозаконність»⁸.

Таким чином, сучасна юридична наука відмовилася від методології догматичної орієнтації. Однак, на думку деяких учених, в основі методології завжди лежить сукупність певних філософських принципів і способів отримання знань. Прогрес юридичної науки передусім визначається її філософським озброєнням. Пізнання державно-правових явищ у межах закономірностей соціального розвитку можливе лише на основі широких філософських узагальнень⁹.

Інші вчені вважають, що співвідношення філософських загальнометодологічних принципів при дослідженні державно-правових явищ – це насамперед проблема філософського підходу до вивчення держави і права¹⁰.

Неможливо уявити будь-які правові дослідження та теорії, вихідною основою яких не були б певні вчення видатних мислителів минулого.

Отже, описана проблема набуває нового теоретико-методологічного осмислення. У зв'язку з цим слід згадати методологію марксизму, яка за радянських часів була основоположною, однак на сучасному етапі вже не задовольняє юридичну науку. М. Козюбра з цього приводу підкреслює, що «метод діалектичного матеріалізму, який розглядався переважно як основоположний метод, сьогодні з багатьох поглядів не діє, оскільки свого часу він був спрямований на акцентуацію протилежностей у політичному процесі, на вузько-класову орієнтацію правової системи, на відхилення від загальнолюдських конституційних цінностей і здобутків»¹¹.

У 30–40-х рр. XX ст. марксистсько-ленінська доктрина була визнана на державному рівні єдиною теоретичною основою правової методології, що спричинило ревізію наукових досліджень. М. Оніщук, вивчаючи проблеми референдної демократії, зазначає, що деякі дослідження проблем методології 20-х рр. минулого століття були заборонені, що в подальшому мало негативні наслідки як для радянської юридичної думки, так і для їх авторів. Зокрема, в 40–50 рр. XX ст. у радянській конституційній науці остаточно утвердилися державницькі методологічні підходи, а явища конституційного буття почали досліджуватися крізь призму позитивістської юридичної методології та детермінізму. Всі інститути конституційного права ототожнювалися з інститутами держави, зокрема щодо референдної демократії, Конституція СРСР 1936 р. закріплювала референдум СРСР, ототожнюючи його зі «всенародним опитуванням»¹².

С. Бобровник, розглядаючи спільні засади марксистської та класично-позитивістської концепцій компромісу і конфлікту, наголошує, що у цьому разі перевага надається фактам, а не цінностям, що пов'язане із боротьбою протиріч. У межах марксизму численні правові явища набувають класового характеру. І пояснюється це тим, що класова структура соціуму разом із соціальними цінностями, релігійними догмами, логічними ідеями і соціальними експериментами є відображенням економічного базису суспільства¹³.

У 90-х рр. XX ст. відбувається переосмислення окремих методологічних положень марксистсько-ленінської доктрини права, що сприяло активізації філософсько-правових досліджень відповідних проблем. Як наголошує М. Оніщук, за часів «перебудови» радянські вчені так і не змогли подолати пануючі подекуди й до сьогодні позитивістські догми юридичної науки щодо доцільності дослідження тих правових явищ, які отримали своє нормативне закріплення¹⁴.

З огляду на вказане в юридичній науці відбулася суттєва зміна у підходах до праворозуміння. Право перестало бути інструментом політики і починає розумітися виключно як система нормативно-правових приписів. М. Теплюк справедливо наголошує, що плюралізм праворозуміння призводить до неоднозначного визначення права і закону, виникає проблема визначення критеріїв правового закону. Існують закони, які відповідають правовим критеріям і їх називають «правовими законами». Тут право і закон збігаються. Однак є й такі закони, які не відповідають правовим критеріям, а отже, з правом не збігаються. У цьому відобража-

ються два підходи до розуміння права: один із них визнає творцем права виключно державу, другий – не лише не визнає, а й, навпаки, розглядає державу як інститут, що формує право завдяки законотворчій діяльності¹⁵.

Таким чином, метод діалектичного матеріалізму заперечував будь-який плюралізм у методології правових досліджень. У сучасній науці визнається першочергова роль філософського рівня методології для обґрунтування актуальних проблем юридичної науки відповідно до сучасного розвитку і цінностей.

Отже, право, як і державі, наголошує Є. Євграфова, об'єктивно притаманна велика історична перспектива, при цьому їх так званий «соціалістичний характер» змушений був поступитися іншим за сутністю праву і державі. Після того, як Україна стала незалежною і суверенною державою, розпочався перехід від періоду «радянського соціалізму» до суспільства з іншим соціально-економічним укладом, політичною системою і суспільними цінностями. У зв'язку з цим потреба в істотному реформуванні економіки, організації державної влади на демократично-правових засадах стала нагальною необхідною. Тому не варто дивуватися, коли зі змінами соціально-правової реальності, зокрема сутності та змісту права, його галузевої системи, ролі в суспільстві, поступово змінювалися не тільки науково-теоретичні, а й світоглядні позиції науковців¹⁶.

Вказане спонукає до пошуку нових методологічних підходів до вивчення демократії не лише як інституту права чи предмета наукових досліджень, а й як явища правової дійсності. У зв'язку з цим у ракурсі досліджень потрапляють такі питання теоретико-правового спрямування, як передумови та чинники розвитку демократії, ціннісно-правові засади сучасної демократії, проблеми становлення правової держави тощо.

Розуміння дійсності як філософської категорії, що відображає реальне буття предметів і явищ об'єктивного світу¹⁷, спонукає до розгляду демократії в контексті правової дійсності.

Традиційно в науці «дійсність» трактується як філософська категорія, що включає такі основні аспекти: а) весь об'єктивно існуючий світ у різноманітні своїх проявів, об'єктивну реальність як актуально існуюче буття; б) все, що у своєму розвитку розкривається як необхідність, розумне, закономірне; в) сукупність усіх реалізованих можливостей – конкретний предмет, що існує в певному просторі й часі; г) справжнє буття, на відміну від видимого¹⁸.

А. Клименко наголошує, що в сучасній філософсько-правовій літературі остаточно ще не сформувалося поняття «правова дійсність суспільства», як і в цілому не створена теорія правової дійсності, хоча сам термін і застосовують деякі дослідники. Необхідність у понятті «правова дійсність» стає все більш очевидною у зв'язку з підвищенням ролі права у функціонуванні й розвитку суспільства, зміцненням громадського та правового порядку¹⁹.

Юридичному методу притаманний правовий погляд на світ, правове бачення дійсності. Юридичне пізнання дійсності (світ об'єктів) постає як дійсність, тобто як система правових якостей і зв'язків пізнаваної дійсності. З погляду юридичної науки і юридичного методу сутність дійсності – це знайдена істина і виявлена сутність світу юридичного пізнання. Формулою юридичного світу є поняття права. З огляду на це В. Нерсесянц зазначає, що предметом юридичної науки є право як принцип, правило і норма необхідного порядку дійсності²⁰.

Отже, методологічний підхід до вивчення вказаних категорій діалектики передбачає не лише наукове пізнання, а й передусім їх філософське осмислення.

А. Клименко, досліджуючи філософсько-культурологічні аспекти правової дійсності, наголошує, що в її основі лежить право, яке розуміється не як позитивне, нерозривно пов'язане з правотворчою та правозастосовною діяльністю держави, а як явище культури²¹.

У науці вказується на особливості наукового пізнання предмета дослідження та його філософського осмислення. Так, С. Максимов зазначає, що відмінність між філософським осмисленням права і його науковим пізнанням полягає у розмежуванні пояснення і розуміння. Наука надає пояснення своєму предмету як об'єкту, що перебуває поза суб'єктом, що пізнає, а також як певному факту, тому, що «є». Вона орієнтується на корисність і практичну застосовуваність у житті, намагається не допускати оціночного ставлення. Філософія, у свою чергу, здійснює осмислення необхідного (цінностей і сенсів), розкриває світ таким, яким він має бути. Такий світ цінностей і сенсів надає імпульс для зміни буття. Філософія не просто намагається отримати знання про певну реальність, а прагне її зрозуміти²².

Отже, на підставі певного ідеалу і відбувається оцінка дійсності у праві. Дотримуючись такої позиції, вчений використовує поняття «реальність», надане представниками соціології П. Бергером і Т. Лукманом. Реальність, на їхню думку, це якість, притаманна феноменам, мати буття, незалежне від нашої волі і бажання²³.

Правова реальність не лише те, що існує в інститутах права чи правовідносинах, а й те очевидне, на що ми маємо зважати. Поняття «правова реальність», як зазначає С. Максимов, є філософським еквівалентом юридичного поняття «правова система». Відмінність полягає у тому, що поняття «правова система» як категорія юридичної науки сформувалася на основі застосування загальнонаукового системно-функціонального підходу до сфери права. Стосовно людини вона є чимось зовнішнім. Натомість правова реальність як категорія філософії права сформувалася на основі методу філософської рефлексії, і людина тут є центральною фігурою, оскільки правова реальність є світ права, в якому вона живе, а буття у праві є одним зі способів її буття²⁴.

Стосовно правової дійсності, то це поняття тісно пов'язане з поняттям правової системи, яка є складним сполученням різноманітних структур, елементів, процесів, тенденцій. Правова дійсність охоплює всі без винятку правові явища, не лише позитивні, а й негативні²⁵.

М. Матузов зазначає, що правова система відображає ніщо інше, як правову дійсність суспільства, її якість, багатогранність, алгоритм, інтенсивність тощо. Це не однопорядкові і не тотожні поняття. Правова дійсність – це предмет відображення юридичної системи²⁶.

Ю. Ветютнев зазначає, що соціальний інститут, який позбавлений ціннісного змісту, не життєздатний, оскільки його функціонування у цьому випадку не підтримуватиметься колективними зусиллями суспільства. Саме ціннісне ставлення суспільства до тих чи інших явищ соціально-правового характеру є запорукою їх збереження і подальшого розвитку. Послаблення соціального інтересу до майбутнього певного інституту є передумовою його кризи. Криза правової системи – це передусім занепад існуючих цінностей, порушення системних зв'язків між ними²⁷.

Вказане свідчить про те, що демократія як явище з огляду на її ціннісно-правову спрямованість, на розуміння її як ідеального устрою державного і суспільного життя, що обумовлене правом, є частиною правової дійсності і потребує використання сучасних, оновлених методологічних засобів та принципів її дослідження.

Демократія як явище правової дійсності і як суспільний ідеал відображає такі зрізи правової реальності: структурно-функціональний і нормативно-аксіологічний²⁸.

Структурно-функціональний зріз дає можливість розкрити статичну й динаміку розвитку демократії та інших явищ правової дійсності, охарактеризувати їх зміст, показати виникнення, розвиток і взаємодію демократії з іншими соціальними явищами, такими як громадянське суспільство, правова держава, права і свободи людини, принцип верховенства права тощо. Нормативно-аксіологічний зріз розкриває систему цінностей, що створювалися під час розвитку суспільства і накопичення людством у сфері держави і права того, що належить до правового прогресу і що увібрала в себе демократія як суспільний ідеал.

Серед методологічних засобів, що пропонуються, передусім хотілося б звернути увагу на «вертикальний» аналіз, який досліджує демократію ретроспективно у процесі її історичного розвитку; «горизонтальний» аналіз акцентує увагу на загальних і особливих рисах права демократії як державного режиму та явища правової дійсності (так звана догматика юридичної науки). У методологічному знанні особливо важливу роль відіграють принципи дослідницької діяльності, які об'єднують у собі основи теорії та практики.

Принцип об'єктивності – основна методологічна засада, базовий принцип будь-якого наукового дослідження, що передбачає розгляд феномена таким, яким він є, незалежно від умов пізнання і засобів, що використовуються в пізнавальному процесі²⁹.

Так, застосування принципу об'єктивності надало змогу виокремити основні етапи розвитку демократії та з'ясувати їх вплив на формування сучасних уявлень про демократію; дослідити демократію як явище правової дійсності, що має суттєвий вплив на усі сфери суспільного і державного життя.

Основне значення принципу всебічності полягає в тому, що державно-правові явища повинні досліджуватись у їхніх взаємозв'язках і взаємодії з іншими суспільними явищами та процесами. Принцип всебічності сприяв дослідженню демократії як багатоаспектної категорії (як явища правової дійсності, як ідеальної моделі суспільного устрою, як державного режиму), з'ясуванню чинників розвитку демократії, вивченню її ціннісно-правових засад, дослідженню правової держави як невід'ємної складової функціонування демократії тощо.

Критичне переосмислення класичного ідеалу науки дає змогу утвердити принцип плюралізму в статусі самодостатньої, фундаментальної настанови некласичної методології, який проявляє свій потенціал у формуванні позитивних альтернатив класичному ідеалу знання³⁰.

Використання принципу плюралізму відбувалося, зокрема, в процесі аналізу різноманітних теорій і типів демократії, які наділені значною власною та інструментальною цінністю.

Таким чином, зазначені методи дослідження у поєднанні з принципами об'єктивності, всебічності та плюралізму сприяли створенню об'єктивного і цілісного сприйняття демократії як багатоаспектної категорії. Зважаючи на розуміння такої категорії діалектики, як «правова дійсність», центром якої є право, демократія стає явищем правової дійсності, а усі розглянуті питання виступають проявами демократії і, водночас, складовими правової дійсності.

¹ Еллинек Г. Общее учение о государстве / Г. Еллинек ; пер. с нем.; ред. С. И. Гессен. – 2-е изд. – СПб. : Изд-во «Н. К. Мар- тынов», 1908. – С. 19.

² Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права : учеб. / М.Н. Марченко. – М. : Прогресс, 2001. – С. 21–23.

³ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П.М. Рабінович. – 10-е вид., доп. – Л. : Край, 2008. – С. 213.

⁴ Бобровник С.В. Компромiс i конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: моногр. / С.В. Бобровник. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2011. – С. 12–14.

⁵ Там само. – С. 10.

⁶ Сырых В.М. Теория государства и права : учеб. для вузов / В.М. Сырых. – М. : Юстицинформ, 2007. – С. 663–664.

⁷ Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П.М. Рабінович. – 10-е вид., доп. – Л. : Край, 2008. – С. 214.

⁸ Там само. – С. 214.

⁹ Беляев Н.А. О методологии юридической науки / Н.А. Беляев, Д.А. Керимов, А.С. Пашков // Методологические вопросы общих наук. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1968. – С. 127.

- ¹⁰ Фельдман Д.И. Теоретические проблемы методологии исследования государства и права / Д.И. Фельдман, Г.И. Кудряков, В.В. Лазарев. – Казань : Казан. гос. ун-т, 1975. – С. 10.
- ¹¹ Козюбра М.И. Методология науки конституционного права / М.И. Козюбра // Основы конституционного права Украины. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – С. 30–31.
- ¹² Оніщук М.В. Референдна демократія: проблеми конституційної теорії та практики : моногр. / М.В. Оніщук. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2009. – С. 48.
- ¹³ Бобровник С.В. Вказана праця. – С. 14–15.
- ¹⁴ Оніщук М.В. Вказана праця. – С. 50–51.
- ¹⁵ Теплюк М.О. Теоретико-правові основи введення закону в дію : моногр. / М.О. Теплюк. – К. : Парламентське вид-во, 2013. – С. 30–31.
- ¹⁶ Євграфова Є.П. Об'єктивність права : проблеми теорії і реальність : моногр. / Є.П. Євграфова. – К. : Парламентське вид-во, 2014. – С. 231.
- ¹⁷ Українська радянська енциклопедія : у 13 кн. / за ред. О.К. Антонова, Б.М. Бабія та ін. – 2-е вид. – К. : Укр. рад. енцикл., 1977–1984. – Т. 3. – К. : Укр. рад. енцикл., 1979. – С. 384.
- ¹⁸ Философский словарь / под ред. М.М. Розенталя и П.Ф. Юдина. – М. : Политиздат, 1963. – С. 115.
- ¹⁹ Клименко А.М. Источник права как проявление сущности правовой действительности : философско-культурологический аспект : дисс. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.13 / А.М. Клименко. – Ставрополь, 2007. – С. 16.
- ²⁰ Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: учеб. для юридических вузов и факультетов / В.С. Нерсесянц. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М, 1999. – С. 202.
- ²¹ Клименко А.М. Источник права как проявление сущности правовой действительности : философско-культурологический аспект : дисс. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.13 / А.М. Клименко. – Ставрополь, 2007. – С. 35.
- ²² Максимов С.И. Правовая реальность : опыт философского осмысления / С.И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – С. 15–16.
- ²³ Бергер П. Социальное конструирование реальности / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – С. 9.
- ²⁴ Максимов С.И. Правовая реальность : опыт философского осмысления / С.И. Максимов. – Х. : Право, 2002. – С. 32–33.
- ²⁵ Оніщенко Н.М. Правова дійсність / Н. Оніщенко, А. Малько // Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К. : Ін Юре, 2003. – Т. 1: Понятійний апарат. Концептуальні підходи. Теорія і практика. – С. 678.
- ²⁶ Матузов Н.И. Правовая политика современной России: предлагаем проект концепции для обсуждения / Н.И. Матузов, А.В. Малько, К.В. Шундинов // Правовая политика и правовая жизнь. – 2004. – № 1. – С. 22.
- ²⁷ Ветютнев Ю.Ю. Аксиология правовой формы : моногр. / Ю.Ю. Ветютнев. – М. : Юрлитинформ, 2013. – С. 4.
- ²⁸ Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підруч. / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2006. – С. 470–471.
- ²⁹ Основы религиоведения : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://subject.com.ua/philosophy/religion/3.html>
- ³⁰ Омельчук І.В. Теоретико-методологічний потенціал принципу плюралізму в гуманітарно-науковому дискурсі / І.В. Омельчук // Філософія науки: традиції та інновації. – 2014. – № 2 (10). – С. 99.

Резюме

Биркович Т.І., Кабанець О.С. Методологія дослідження демократії як явища правової дійсності.

Стаття присвячена аналізу проблем демократії, що відбуваються в умовах радикальних змін, яких зазнають державно-правові явища в Україні та в світі. Так, розглянуто питання проблем методології демократії в контексті загальнотеоретичних проблем держави і права, яке неможливе без з'ясування розуміння методу й методології. Також розмежовано поняття методу та методологічного підходу, з виокремленням трьох підходів до формування методологічного інструментарію.

Ключові слова: демократія, право, методологія, методи, держава і право, правова дійсність.

Резюме

Биркович Т.И., Кабанец А.С. Методология исследования демократии как явления правовой действительности.

Статья посвящена анализу проблем демократии, происходящих в условиях радикальных изменений, которые испытывают государственно-правовые явления в Украине и в мире. Так, рассмотрение вопросов о проблемах методологии демократии в контексте общетеоретических проблем государства и права невозможно без выяснения понимания метода и методологии. Также разграничены понятия метода и методологического подхода, с выделением трех подходов к формированию методологического инструментария.

Ключевые слова: демократия, право, методология, методы, государство и право, правовая действительность.

Summary

Byrkovych T., Kabanets O. To particular issues of the study of the evolution of democracy.

The article is devoted to the analysis of the problems of democracy, which take place in the conditions of radical changes experienced by the state-legal phenomena in Ukraine and in the world. Thus, the issues of the methodology of democracy in the context of the general-theoretical problems of state and law are considered, which is impossible without understanding the understanding of the method and methodology. Also, the concept of method and methodological approach, with the isolation of three approaches to the formation of methodological tools, is delimited.

Key words: democracy, law, methodology, methods, state and law, legal validity.